

ОДГОВОРНОСТ ЗА ШТЕТУ КОЈУ ПРИЧИНИ ЛИЦЕ
НЕСПОСОВНО ЗА РАСУЂИВАЊЕ

Туженик је запалио тужиоцу појату са зградама и стварима и паљевином му причинио штету у износу од 529.000 динара.

Против туженика је, као извршиоца кривичног дела паљевине, поведен кривични поступак. У току кривичног поступка утврђено је да је туженик, тј. окривљени, паљевину извршио као душевно болестан од шизофреније. Пошто такво његово душевно стање искључује кривичну одговорност, кривични поступак је против њега обустављен.

Оштећени је против извршиоца паљевине подигао тужбу за накнаду штете у износу од 529.000 динара код грађанског суда.

Првостепени суд је удовољно тужбеном захтеву оштећеног, образлажући своју одлуку чињеницом да „туженик има имовине“ и да је његово „имовно стање такво да штету може да плати, а да тиме осетно не погорша материјално стање своје породице“.

Врховни суд НР Србије није прихватио одлуку и резоноване првостепеног суда из ових разлога:

„Према правним правилима грађанског права душевно болесна лица не одговарају за штету коју причине, јер у време предузимања радње нису имала свести о значају и последицама те радње, те су зато за њих одговорни за штету њихови законски заступници. Према томе, пошто је у конкретном случају утврђено да је туженик душевно болестан и да је у таквом душевном стању причинио штету тужиоцу, он не може за њу бити одговоран, па је суд првог степена погрешно када га је обавезао да тужиоцу накнади штету, јер за то није било законског основа.“

Став првостепеног суда да се туженик, и поред неспособности за расуђивање, може обавезати да штету накнади када то његове имовинске прилике допуштају, Врховни суд НР Србије оцењује овако:

„Такав правни став се не може прихватити, јер не постоји битан елемент за обавезу да се штета накнади — свест туженика о својој радњи и њеним последицама.“

(Пресуда Врховног суда НР Србије, Гж. 1428/56 од 19 октобра 1956. *Збирка судских одлука*, књ. I, св. 3, одлука бр. 700, Београд, 1956.)

Основно питање у вези с овим правним случајем је: може ли и у којим случајевима лице неспособно за расуђивање да одговара за штету коју је проузроковало другом лицу.

Врховни суд НР Србије у погледу одговорности за штету лица неспособног за расуђивање је изричан: лице неспособно за расуђивање не може бити одговорно за штету коју својим поступцима проузрокује јер не постоји битан елемент за одговорност: свест о значају предузете радње и

штетној последици, те према томе и не може бити обвезано да штету накнади (1). И стварно, неспособност за расуђивање претставља опште усвојен разлог (основ) искључења грађанске одговорности лица које у таквом стању проузрокује штету. За штету коју учини лице неспособно за расуђивање одговарају лица која се о њему старају, а то су његови родитељи или старалац. Али, догађа се да лице неспособно за расуђивање нема ни родитеља ни стараоца (родитељи су умрли а старалац лицу неспособном за расуђивање није постављен; или је старалац умро или стављен под старатељство а лицу неспособном за расуђивање нови старалац није постављен); или да су родитељи лица неспособног за расуђивање стављени под старатељство, или лишени родитељског права или су у фактичкој немогућности да ово право врше (на пример: услед лишења слободе), а старалац лицу неспособном за расуђивање није постављен или није одмах постављен, док је у међувремену лице неспособно за расуђивање проузроковало штету; или да родитељи или старалац докажу да до њих нема кривице што је лице неспособно за расуђивање проузроковало штету, уколико је претпоставка о њиховој кривици за штету коју проузрокују лица о којима се старају релативна (оборива) (2); или, најзад, да родитељи или старалац лица неспособног за расуђивање нису у стању да оштећеном штету накнаде. У свим овим случајевима оштећени не може да оствари своје право на накнаду штете од родитеља или стараоца лица неспособног за расуђивање, тј. по правилима о одговорности за другога. Истовремено, могуће је да лице неспособно за расуђивање има имовине из које би могло штету да накнади, а да не доведе у питање своје имовинскоправни положај, те би, с обзиром на имовинске прилике оштећеног, било праведно да буде обвезано да штету накнади, иако му се њено проузроковање не може уписати у кривицу. Отуда нека права садрже правила која, са разлога правичности, омогућавају да лице неспособно за расуђивање као штетник може бити обвезано да оштећеном накнади штету. На пример:

Аустриски грађански законик, § 1310: „Ако оштећеник не буде могао тим начином да оствари накнаду штете [тј. од особа које су занемариле старање о лицу неспособном за расуђивање — Ж. Ђ.], судија, пошто расуди да ли се штетнику, иако је он обично без моћи расуђивања, у том одређеном случају може приписати кривица, или да ли је оштећеник, штедећи штетника, пропустио бранити се, или најзад, с обзиром на имовину штетника и оштећеника — треба да досуди целу накнаду или ним правичан њен део“.

(1) Неспособним за расуђивање сматрају се лица која нису у могућности да схвате значај својих поступака и последице које из њих произилазе (слабоумна, умоболна, махнита, малолетна и друга лица). У погледу неспособности за расуђивање малолетних лица, односно њихове одговорности за штету коју проузрокују, не постоји јединствено решење у појединим законодавствима и правној теорији. По неким правима (на пример: аустриском, бившем србијанском и немачком праву), неспособним за расуђивање сматрају се малолетници до навршене седме године живота; малолетници изнад седам година старости нису увек деликтно одговорни већ само уколико су способни за расуђивање у конкретном случају проузроковања штете, тј. уколико су могли да схвате значај својих поступака. Ово схватање, изгледа, одговара и нашем данашњем праву. По другим правима (на пример: француском и швајцарском), малолетна лица, без обзира на узраст, одговарају само уколико су у конкретном случају проузроковања штете била способна за расуђивање.

(2) Тако је, на пример, по Општем имовинском законнику за Црну Гору (видети мало даље наведени чл. 575).

Општи имовински законик за Црну Гору, члан 575: „За штету коју учине чељад незрела или нездрава ума, одговарају они којима је дужност да их пазе, ако не докажу да се штета није догодила због њихове непажње.

„Ако, према томе, они који су обвезни да таку чељад пазе, нијесу дужни намирити штету, или ако су и дужни, нијесу у стању да је плате, тада суд, у случајевима кад то правичност изискује, може осудити и самога штетника такве врсте да, према степену разборитости његове, према имању штетника и оштећеника, намири потпуно или дијелом штету коју је учинио.“

Немачки грађански законик, § 829: „Ко у некоме од случајева изложених у §§ 823 до 826 на основу §§ 827, 828 није одговоран за штету коју је проузроковао, ипак има, уколико се накнада штете не може добити од трећег лица, које је дужно да води надзор, да штету накнади утолико, уколико према околностима, нарочито према приликама учесника, правичност захтева обештећење, а њему се не одузимају средства потребна за издржавање, које одговара његовом стању као и за испуњење његових законских дужности издржавања.“

Швајцарски закон о облигацијама, члан 54: „Кад правичност захтева, судија може и лице без разбора, које је проузроковало штету, осудити на делимичну или потпуну накнаду.“

Грађански законик РСФСР, члан 406: „У оним случајевима, када сагласно чл. 403—405 онај који је штету проузроковао није дужан да је накнади, суд га ипак може обавезати да штету накнади узимајући у обзир његово имовно стање и имовно стање оштећеног.“

Грађански законик Републике Чехословачке од 1950, § 347: „Ако штету проузрокује лице млађе од петнаест година или лице душевно поремећено, накнадиће је лица која су занемарила потребан надзор. Накнада штете међутим се може тражити и од самих штетника, ако су могли предвидети последице свог поступања; на исти начин ће се поступити ако је то правично с обзиром на социјалне прилике штетника и оштећеног.“

Одговорност лица неспособних за расуђивање за штету коју проузрокују у смислу обвезивања да је у одређеним случајевима накнаде, иако им се њено проузроковање не може уписати у кривицу, претставља изузетак од принципа грађанскоправне неодговорности ових лица. У праву бивше Југославије правило о могућности остварења накнаде штете и од лица неспособног за расуђивање садржавао је, као што је наведено, Аустриски грађански законик и Општи имовински законик за Црну Гору. Српски грађански законик ово правило није имао. У нашем праву данас нема прописа о могућности да лице неспособно за расуђивање у одређеним случајевима буде обвезано да накнади штету коју је проузроковало, али га предвиђа нацрт закона о накнади штете од 1956. (У чл. 53 нацрта каже се: „У случају штете коју је проузроковао малолетник, а за коју он не одговара, као и случају штете коју је проузроковало умоболно лице, суд може, уколико то правичност захтева, а нарочито с обзиром на имовно стање штетника и оштећеника, осудити штетника да накнади штету потпуно или делимично.“) Али, ово правило у наше право може да уведе судска пракса на основу закона о неважности правних прописа донетих пре 6 априла 1941 и за време непријатељске окупације који је донет 1946.

Чињеница да је ово правило постојало у правима неких подручја бивше Југославије омогућава судовима свих република да га уведу у правни живот, јер закон о неважности правних прописа допушта судовима да се користе правним правилима бивше Југославије без обзира на ком су се њеном подручју примењивала. Његово увођење у наше право, чини нам се, није у супротности са принципима нашег друштвеноправног поретка, већ напротив омогућава корекцију крутог правила о неодговорности лица неспособних за расуђивање за штету коју својим поступцима причине у случајевима када је та корекција потребна са разлога правичности, која свој пуни смисао треба да нађе у социјалистичком друштву и, према томе, оправдана и са становишта друштва и са становишта оштећеног. Отуда став Врховног суда НР Србије да „душевно болесна лица не одговарају за штету коју причине“, постављен као правило без изузетка у смислу немогућности да ова лица у оправданим случајевима буду обвезана да оштећеном накнаде штету, не би се могао прихватити.

Др. Живомир Ђорђевић

ЗАШТИТА ФИРМЕ ОД НЕЛОЈАЛНЕ УТАКМИЦЕ

1. — Тужилац је поднео захтев да се туженик обавезе пресудом да у смислу чл. 48 уредбе о оснивању предузећа и радњи уклони из назива своје продавнице у Београду ознаку (дућански знак) „Шик“.

Свој захтев заснива на чињеницама: (1) што је ознака „Шик“ саставни део његове фирме која је основана још 1919 и да је ту ознаку задржао и после ослобођења у фирми која је уписана у регистар привредних организација Окружног привредног суда у Сарајеву; (2) што ознаку „Шик“ користи у свом жигу за своје производе, плетену вунену, памучну и свилену робу, да је жиг регистрован код Савезне управе за проналазаштво у Београду под бројем 13770 ж 18/1956 и да поменути робу продаје на целој територији Југославије, па и у Београду; (3) што туженикова продавница, из чијег се назива тражи уклањање ознаке „Шик“, продаје, поред остале робе, и плетену вунену, памучну и свилену робу других произвођача; (4) што услед наведених околности туженик доводи потрошаче у заблуду да је сва наведена роба која се продаје у тужениковој продавници производ тужиоца, што штети угледу тужиоца, а што се види из рекламација потрошача које је тужилац примио поводом наведене робе купљене у именованој продавници мада није била у питању тужиочева роба; (5) што и сам има намеру да отвори своју продавницу у Београду.

Туженик је оспорно основаност тужиоачевог захтева, наводећи да нису испуњени услови који су претпоставка за примену чл. 48 уредбе о оснивању предузећа и радњи. У прилог тога износи следеће разлоге: (1) што су основне делатности парничних странака различите, тужиочева индустријска а туженикова трговачка; (2) што су парничне странке регистроване код различитих окружних привредних судова; (3) што је продавница у питању регистрована са ознаком „Шик“ још 1954, када је била самостална трговачка радња и да је исту ознаку задржала и 1956 када је постала